

Moderna människor som lever samma vardagsliv som vi eller exotiska och farliga vildar långt ute i bushen? SVT valde att presentera afrikaner som det senare.

Foto: Johannes Berndalen

SVT valde förlegad bild av Afrika

■ Etnoporr. Sprider rasism. Frosseri i stereotyper. Det blåste rejält om SVT:s reality-satsning "Den stora resan" under hösten.

DEBATTEN DROG IGÅNG när Afrikagruppernas samarbetsorganisation i Namibia, *Legal Assistance Centre* (LAC), slog larm om att det svenska produktionsbolag som filmat på plats inte respekterat de särskilda villkor som krävs för att filma hos marginaliserade grupper som himba. LAC kritiserade också kontraktet som tecknats med deltagarna, där lönen betalades i majs mjöl och småpengar. Efter en vecka med stora rubriker fick frågan ett medialt avslut, när produktionsbolaget Eyeworks Sweden sände ned en representant till Namibia för att förhandla med LAC och ytterligare kompensation betalades ut till himbabyn. Slutet gott, allting gott? Inte riktigt. För LAC och Afrikagrupperna var frågan hela tiden större än kronor och ören, och tillvägagångssättet vid tecknandet av filmkontraktet.

"DEN STORA RESAN" ÄR BASERAD på ett internationellt koncept som på tyska heter "Wie den Wilden" (Som vildarna) och på spanska "Perdidos en la tribu" (Förlorade i stammen). Serien representerar en form av underhållning, och en syn på "landet Afrika" som andas nykolonialism. I den svenska tappningen reste tre familjer, som representerade arbetarklassen,

medelklassen och överklassen, till tre avlägsna delar av världen för att leva ut sitt äventyr hos minoritetsgrupper.

SVT skrev i sitt pr-material att svenska familjer under tre veckor skulle leva "extremt primitivt stamliv", - skulle de klara av något så "främmande – ibland till och med skrämmande"? Den underförstådda illusionen som serien skapade var att dessa minoritetsgrupper aldrig tidigare sett vita européer, med stora näsor och glasögon.

LAC:s chef Norman Tjombe, som var nöjd med Eyeworks Swedens uppgörelse med de namibiska deltagarna, är oroad för konsekvenserna av den här typen av produktioner.

– Det problem som kvarstår är de fördomar som många har om människor i Afrika, vilket skapar stereotyper. Det är känsligt för många här, eftersom vi upplevt kolonialismen och ser europeiska företag tjäna stora pengar på råvaror härifrån. Om någon dessutom kommer och porträtterar oss som primitiva kan många ta illa upp, säger han.

I SVT:S REKLAMMATERIAL KALLADES SERIEN "hetare och mycket mer 2009 än Robinson". Vad är det som gör att svenskar

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Dela Lika 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se

2009 förväntas vilja se bilder av ett "främmande", "skrämmande" och "primitivt" Afrika?

För att lyfta fram vilka konsekvenser produktioner som "Den stora resan" får för bilden av Afrika i Sverige anordnade Afrika-grupperna ett frukostseminarium i oktober, där bland andra Kitimbwa Sabuni, från Afro-svenskarnas riksförbund reflekterade över frågan.

– Idén om de vitas överhöghet är fortfarande mycket levande i Sverige. På 10- och 20-talet förlöjligades svarta människor i underhållningsserier. I böckerna om Pippi (som gavs ut över flera decennier) blir Pippis pappa, en utstött förlorare i Sverige, kung på en "neger-ö" i Söderhavet. Tv-produktioner som "Den stora resan" är en fortsättning på hur den svenska kulturen kontinuerligt reproducerar bilder av Afrika som underordnat, vilket är kopplat till primitivism, säger han.

EN FRÅGA SOM LYFTES I DEBATTEN kring "Den stora resan" var huruvida programmet visade en rättvis bild av verkligheten i Kaokoland i norra Namibia, där himbabyn ligger, eller inte.

När SVT:s programchef Micael Lekberg kallade programmet för "dokumentär" i en radiodebatt, fick han mothugg av Nanna Rosenkjaer Kjellström, från den svenska familjen som åkte till Namibia. Hon vittnade om hur moderna inslag retuscherades bort, eftersom de inte passade in i den bild av himba-folket som SVT ville måla upp. Bland annat ombads personer iklädda västerländska kläder, som t-shirts, hålla sig utom synhåll för kameran. I en serie reportage på plats berättade Sveriges Radios Magnus Bellander om bilverkstaden och de närbelägna affärerna, som inte heller fick vara med i "Den stora resan", trots att de besöks regelbundet av folk i området.

SVT var noga med att distansera sig från andra Eyeworks-produktioner, som inte hade ambitionen av att spegla verkligheten i Namibia och andra länder. Inför den spanska varianten "Perdidos en la tribu", förflyttades deltagare från namibiska san-folket från sina hem i plåtskjul i semiurban miljö, till en traditionell by 70 mil bort, där de bytte sina västerländska kläder mot traditionella. Silvia Sala, från den spanska humanitära organisationen FCEAR, berättar i SR-reportaget att namibierna i den produktionen låtsades bli förvånade av att se konservburkar "för första gången". Detta trots att de lever på mathjälp bestående av bland annat sardiner på burk.

– Serien spelade på stereotyper för att fånga den västerländska blicken, säger hon.

HENNING MELBER, FORSKARE SOM BOTT många år i Namibia och numera är chef för Dag Hammarskiöld-stiftelsen, kallar det svenska programmet för hierarkiskt och eurocentriskt.

Även här får himba-deltagarna representera "den ädle vilden" i produktionen.

– Det ord som närmast kommer för mig är svenskans "pin-samt". Svenskarna och namibierna är inte på samma nivå.

Libertina Amathila, Namibias vice premiärminister som in-

tervjuas i radioreportaget är starkt kritisk till utländska produktionsbolag som kommer till Namibia för att filma minoritetsfolk. De är inte intresserade av att förbättra livsvillkoren för minoritetsfolken i Namibia, säger hon.

– När människor från utlandet kommer hit så tänker de: åh, va sött! Låt himba-folket förbli i den situation där de är nu, så kan vi göra filmer och ta fotografier.

I mediedebatten i Sverige, som följde på nyheten om problemen vid inspelningen, lyfte många krönikörer fram olika aspekter på problemet med Afrikabilden i Sverige. Karin Magnusson, debattchef på Aftonbladet, skriver i sin tidning den 4 september: "Att människor på den gigantiska kontinent som Afrika utgör i många fall faktiskt lyssnar på Beyoncé eller Madonna precis som vi, gillar samma mat som tyskar och norrmän, går klädda i jeans och t-shirt och utbildar sig till IT-ingenjörer i storstäder som Kapstaden eller Kairo, det är fakta som strider totalt mot bilden av den exotiske och farlige vilden, som SVT nu aningslöst reproducerar".

Andra krönikörer lyfter fram hur de möts av en mur av ointresse från redaktörer när de försöker sälja in reportage om vardagen för kenyanska sjuksköterskor eller afrikanska storstadsbor. Vardagsskildringar från Afrika bortom konflikter, katastrofer och det "exotiska" bedöms helt enkelt inte som intressant.

HAR SVERIGE DÅ LÄRT SIG NÅGOT av den intensiva debatten om "Den stora resan"?

Journalisten Anna Lindberg ger en dystert utblick i Östgöta Correspondenten (2/9): "När skandalen kring SVT ebbar ut, när vi sitter där i tv-soffan och kollar på programmet och säger till varandra att "nä men det var ju inte så farligt ändå, tänk vad man kan lära sig av andra kulturer", då är det knappt en enda svenne som bryr sig om några ersättningsnivåer i Namibia. Eller nånstans i hela världen för den delen, utom kanske på den egna arbetsplatsen".

Norman Tjombe från LAC är mer positiv. Han tror att svenska Eyeworks och SVT fått sig en tankeställare och kommer att agera mycket mer försiktigt inför nästa inspelning i länder i syd.

Och några tankar har förhoppningsvis väckts hos en läsarskara som vill se verkliga, diversifierade och respektfulla skildringar från Afrika.

För Theresia Samaria, Namibias ambassadör i Sverige, som deltog i frukostseminariet, var "Den stora resan" på många sätt en ögonöppnare.

– Svenska dokusåpor om Namibia, som "Den stora resan" och "Diplomaterna" har verkligen lärt mig mycket, inte om mitt eget land, men om Sverige. De frågor som tas upp, och sättet som svenskar talar om Namibia i produktionerna, säger mycket om den svenska kulturen, och om bilden av Afrika i Sverige, säger hon.

ÅSA ERIKSSON